

A MAGYARORSZÁGI KITELEPÍTÉSEK TÖRTÉNETE

ILLYÉS GYULA EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL

<http://www.youtube.com/watch?v=fSUKMkJc3tE>
Előadja Illyés Gyula

1956-os forradalmi képekkel másik előadás
<http://www.youtube.com/watch?v=QjLKGISj7As&feature=related>

Ma a forradalom évfordulóján emlékezzünk a kitelepítettekre, a Rákosi-éra kitaszítottjaira. Több ezer család élete tört ketté, sokan az életükkel fizettek. A hortobágyi deportáltak és a későbbi kitelepítettek, azok közé tartoznak, akik a legtöbbet szenvedtek a szabadságért.

5 évvel a II. világháború után vagyunk 1950-ben. Európa nyugati fele Athéntől Oslóig az újjáépítés jegyében dolgozik, a gyárak újra a polgárságnak termelnek. A kedélyek lecsillapodtak, megbocsátás és megbékélés lett úrrá az öreg kontinens nyugati része felett.

De vajon keleten is így történt? Vajon ott is az újjáépítés igaz szelleme hatotta át a hatalmon lévőket? Jelszavaik ezt igyekeztek igazolni. Cselekedeteik azonban az ellenkezőjét bizonyították.

A megszilárduló kommunista hatalom, ahelyett, hogy a beígért Kánaánt, a szocializmust kezdte volna megvalósítani, szovjet mintára, diktatúrára törekedett és a megfélemlítés eszközével minden demokratikus fejlődésnek útját állta. A kommunista rémuralom háborús hisztériát keltett, aminek áldozataivá főként a déli és nyugati határsávban lakók, valamint nagyobb települések polgárai lettek. Az elhurcoltakat önkényesen válogatták ki a településeken. Történt ez önkényesen, békeidőben, minden bírói ítélet nélkül. A cél tehát az ország megfélemlítése volt.

Céljuk a paraszti és városi középosztály likvidálása és a társadalom megfélemlítése volt.

HORTOBÁGY – AZ ELHALLGATOTT MAGYAR SZIBÉRIA

Magyarországon több mint 2500 családot deportáltak szervezett körülmények között a Hortobágyra.

1950–1953 között mintegy tízezer fő, családok ezrei sínylődtek itten, a sztálini magyar Szibérián – tizenkét kényszermunkatáborban, amiről a közvélemény a mai napig is alig tud valamit. A rendszerváltásig a még élő tanúk nem beszéltek, nem beszélhettek, s a „szigorúan titkos” levéltári anyagok 1995-ig a történészek elől el voltak zárva.

AZ ELHURCOLÁS

1950–1953-ig több hullámban történt a családok elhurcolása Hortobágyra, amit a korabeli hivatalos iratok „kitelepítésnek” neveztek. Pontosabban fedné azonban a valóságot az internálás vagy a deportálás kifejezés. A rendőri hatalom egy teljesen titkosan kezelt akció révén, akkori belügyminisztériumi szóhasználattal – a „*Hortobágyi Zárt Táborok*” rendszerét hozta létre.

- Az első tömeges elhurcolási hullám 1950. június 22-éről 23-ára virradó éjszaka történt, s a déli határ menti falvakat sújtotta. A legnagyobb titoktartás és szervezettség volt jellemző a műveletre, melyet az ÁVH irányított központilag. Az akció a határsáv területén minden községre kiterjedt. Községenként változó számú családot gyűjtöttek össze az előzetesen összeállított listák alapján. Előzetes értesítés nélkül éjjel törtek a családokra a 6–8 fős ÁVH-s katonai csoportok élesre töltött gépfegyverekkel. Tekintet nélkül korra, nemre, egészségi állapotra az egész családnak mennie kellett. A kevés holmit összepakolva szekerekkel indultak a legközelebbi gyűjtőhelyig, ahol az állomáson marhavagon-szerelvény várta őket. A lezárt vagonban másfél napos utazás után a Hortobágyot átszelő vasútvonal valamely állomásán kirakodták, s gyalogosan vagy szekerekkel szállították őket az újonnan létesített táborokba. Egy-egy tábor valamelyik hortobágyi állami gazdasághoz tartozott, annak egyik tanyaközpontja a pusztaságban, juhodály, vagy marhaistálló. Közeliében rendőrőrs, melybe egy őrsparancsnok vezetésével 8–10 tagú fegyveres csapatot telepítettek az

átlag 500–600, de esetenként 1000 fős táborok őrizetére. A tömegszálláson több száz főt helyeztek el a puszta földön. A személyi iratokat érkezéskor begyűjtötték. Naponta hajtottak ki a földekre dolgozni minden mozgásképes embert, nyáron sok esetben a kiskorú gyermekeket is. Külvilágtól elzárva éltek itt, levél, csomag kivételes, megvonható kedvezménynek számított, látogatót fogadni nem lehetett, csak az utolsó, az 1953-as év nyarán. Az ország népe nem tudott róluk, a megfélemlített falvak népe hallgatott.

1951 nyarán a Hortobágyra hurcolásnak egy újabb eleme jelenik meg: ezúttal vidéki nagyvárosokat sújt a kitelepítés. Nagykanizsáról, Miskolcra, Szegedről a tömeges városi elhurcolás két hét alatt 1500 főt jelentett, minden előzetes értesítés nélkül zajlott le „szigorúan titkos” módszerrel. A módszerek azonosak voltak az 1950-es határsávbéli kitelepítéssel. Éjjel törtek a családokra, leponyvázott teherautókon szállítva őket egy távolabbi vasútállomásra, ahol marhavagon szerelvény várta őket. A csomagolásra fél órát, jobb esetben két órát kaptak. Lakásaik lepecsételve maradtak ott, a családok fél óra leforgása alatt minden ingó és ingatlan vagyonukat elveszítették egy életre. Az évek során más városok is sorra kerültek kisebb csoportok Hortobágyra szállításával, mint pl. Várpalota, Komló, Siklós, Nagyatád, Hatvan.

- 1953 januárjában is történt még tömeges kitelepítés, amikor Kunmadarásról 150 főt szállítottak a borsósi táborba.

A táborok összlétszáma az 1953. augusztusi szabadon bocsátás kezdetén a BM jelentése szerint **7282 fő**. Ezt azonban ki kell egészítenünk az évek során ott elhunytak számával, s az 1952–53-as években nagy számban elengedett kiskorú gyermekek számával. Reális becslés és adatok alapján így a *tizenkét tábor összlétszáma a 10 000 főt* éri el.

BUDAPESTI KITELEPÍTÉSEK

A második még nagyobb kitelepítési hullám 1951 májusában kezdődött és ezt hívták a Budapesti kitelepítéseknek. 24 órán belül kellett elhagyniuk a lakásokat egy rendőrségi teherautón kevés bútorral, ruhával és ennivalóval. A józsefvárosi Magdolna pályaudvarra vitték őket és onnan titokban szállították őket különböző alföldi falvakba bezsúfolva kulákokhoz. Közel tizennégyezer budapesti lakos lett itt így kitelepítve. Innét származik a csengőfrász kifejezés. A kitelepítési határozatot a frász napján kézbesítették ki, míg a kitelepítés napja volt a gyásznapi nap. A korhatár az újszülöttől 94 évig volt.

A népi vezetés és a kommunista propaganda rettenetes szegénységért kitelepítetteket használta fel bűnbakoknak. Értelmiségiek,

nagykereskedők, katonatisztek, csendőrök, de nem volt ritka a kitelepített ipari munkás sem, volt közöttük vándorcigány, orosz emigráns, görög kommunista vagy ortodox zsidó. A földtulajdonos parasztok szisztematikus visszaszorítása és végső soron a „kulákok” megsemmisítése is erre az időszakra esett.

Ismertebb kitelepítettek között volt Bárdossy Pálné, Claire Kenneth író, báró Kornfeld Móric mágnás, Auguszt József cukrászda tulajdonos, Déry Sári színésznő, Teller Ede édesanyja, Deutsch Ilona. Néháynak sikerült mentesíteni magát a kitelepítéstől, mint Makai Ödönné, József Attila testvére, a zongoraművész-karmester Vásáry Tamás, Selye János édesanyja vagy Szmrecsányi Ödön festőművész.

A kitelepítések által 6,000 lakás szabadult fel Budapesten. Ezeket a pártfunkcionáriusoknak és "munkásoknak" osztották ki. A megmaradt ingóságokat a rokonok vagy szomszédok széthordták vagy a hatóság elkobozta.

A kitelepítettekkel nehéz fizikai munkát végeztek: kőprizmálás, kőtörés, kőterítés, faültetés, erdőtisztítás, favágás, gallyazás, trágyahordás, kapálás, kaszálás, gyapotszedés, rizsgyomlálás, ásás, kukoricatörés, vesszővágás, vízhordás, cséplés, kúttisztítás, kubikos munka, gyapot gubóbontogatás, a szerencsésebbeknek pásztorokodás, papucs és szatyorkészítés volt a dolguk. Előfordult értelmetlen-felesleges kényszermunkavégzés. Gyakoriak voltak a rendőri ellenőrzések és fizikai bántalmazások.

A Terror Háza kiállításán külön termet szenteltek a kitelepítések témájának. Itt megtudhatjuk a korabeli BM-jelentésekből a Budapestről kitelepítettek hivatalos létszámát: 13 670 fő

GERGÁTZ CSALÁD

A családom kitelepítési története talán annyiban tér a többiétől, hogy egy harmadik hullámban történt. 1955-ben Győr Sopron megyében 5 családot telepítettek ki az Alföldre. Indok az volt, hogy édesanyám sógora a Szabad Európa Rádióban szerepelt. A végzés szerint 48 órán belül vonattal kellett elhagynunk Sopront. Négy napos út után érkeztünk meg Tiszagyulaházára egy víz villany nélküli szobát kaptunk a falu végén. A forradalom káoszában visszatelepedtünk, de 1957 márciusában újra vissza akartak bennünket telepíteni, avval a címszóval, hogy még nem járt le a két év. Ekkor döntött úgy édesapám, hogy a még nem aknásított füles határon a család két gyermekkel átmenekül Ausztriába.

Most szeretném körbeadni a kitelepítési dokumentumainkat.

TÁRSADALMI ÖSSZETÉTEL

A hortobágyi kitelepítés listájára bárki felkerülhetett, elég volt egy gazdag porta, egy szép városi lakás, vagy egy személyes ellenség. A cél azonban világos volt: elsősorban a paraszti és városi középosztály likvidálása és a társadalom megfélemlítése. A határsáv falvai esetében a szegényebb paraszti réteget is nagy számban érintette a kitelepítés. A városi volt középosztály közé gyári munkások is kerültek szép számmal. Az egyes táborok adatainak szociológiai feldolgozása alkalmával mindez világosan kitűnik.

A Hortobágyi Kényszermunkatáborokba Elhurcoltak Egyesületének honlapja (www.dfmc.hu)

IRODALOM

Az elsők között való visszaemlékezések az 1956-ban nyugatra menekültektől olvashattuk.

PALLAVICINI ANDRÁSSY BORBÁLA KITELEPÍTÉSI ÉS 1956-OS NAPLÓJA

Igazi könyvszenzáció a javából. Azzá teszi a naplóiíró személye és a napló tartalma egyaránt. **Andrássy Borbála** *Pallavicini György* őgróf arisztokrata felesége volt és a „vörös grófnő”, Andrássy Katinka édes húga. Legidősebb fiát, Györgyöt antifasiszta nézetei és tevékenysége miatt a németek elhurcolták Dachaubá, ahonnan csodálatos módon épségben visszatért, hogy azután soha többé ne térjen vissza Szibériából, ahová az oroszok hurcolták el 1946-ban. Másik fia Pálinkás Antal néven a néphadsereg tisztje lett, páncélos őrnagy; 1956. október végén ő hozta Budapestre a tankján Mindszenty hercegprímást, a parlament egyenes utasítására. Ezért a „szörnyű bűnéért” - noha fegyver soha nem volt a kezében - 1957-ben főlakasztották.

Andrássy Borbála saját sorsa is a borzalmakkal teli, hiszen arisztokrata sorsból a zsellérsorsba döntötték. A Besenyszög melletti Fokorupusztára, egy kulákhöz telepítették ki. Megfosztották minden vagyonától és kiűzték otthonából, emberi mivoltában is megalázták és meggyalázták, pusztán létében is fenyegették. 1956-ban elmenekült az országból és jól tudom Washingtonban él. Könyvében csodálatos szépséggel írja le a tájat és érzékelteti a kuláksors gyötrelmeit is.

Törvénytértés nélkül címmel a Gulyás testvérek 1988-ban nagydíjat nyert dokumentumfilmje volt az első híradás a nagyközönség számára a hihetetlennek tűnő történetről. Ekkor azonban még nem volt lehetőség teljes egészében feltárni a valóságot, nem volt még ismert a hortobágyi kényszermunkatáborok száma, helyszínei, az internált családok létszáma, s a megdöbbentő körülmények a maguk teljes valóságában. Az egykori „hortobágyiak” ösztönzésére indult meg 1999-ben a történelmi kutatás. Ennek eredményeként jelent meg a **Kitaszítottak** c. sorozat első két kötete 2001 és 2002-ben, mely már átfogó képet nyújt az ötven éve történt s eddig elhallgatott eseményekről.

A tények, melyeket nemcsak a nagy számban megszólaltatott visszaemlékezők, összegyűjtött korabeli naplók, levelek, névsorok támasztanak alá, megerősítést nyertek az egykori hatóságok, a Belügyminisztérium eddig szigorúan titkos adatai, nyilvántartásai révén, a történelmi kutatásoknak köszönhetően.

FÜZES MIKLÓS jogász történész **TÖRVÉNYSÉRTÉSSEL** c. könyve.
„Hortobágyi pusztaságon nehéz idők járnak.” Visszaemlékezések.
Pannónia Könyvek, 1992

DR.SAÁD JÓZSEF TELEPESSOR

Dr. Saád József (1945) szociológus, a budapesti ELTE docense.

A „telepesek” - az 1950-1953 között létesített tizenkét pusztai zárt tábor lakói. A könyv a "Magyar Gulág"-ként is emlegetett hortobágyi kitelepítések történetét, az elhurcoltak tábori életének hétköznapjait dolgozza fel.

A hortobágyi-nagykunsági tizenkét zárt kényszermunkatábor „elsüllyedt világának” feltárását légi felvételek, jegybesorok, régi juhodályok, rizsgátak maradványainak felkutatásával és emberi emlékezet segítségével sikerült felfednie.

MEGBÉLYEGZETTEK

Széchenyi Kinga, *Megbélyegzettek - a kitelepítések tragédiája* című könyvében a budapesti Kráter Kiadó kiadványa 2008 májusában jelent meg. Ez a vaskos 611 oldalas könyv, mely dokumentumokat, háttér tanulmányt, beszámolót és személyes visszaemlékezéseket tartalmaz. A memoár részben a túlélők, 14 férfi és 22 nő megrázó történetét közli a szerző.

KÉPEK

Kérem tekintsék meg az 1950-es évekből összeállított képeket, kitelepítési képeket, illetve a kitelepítésekről szóló irodalmat és a kitelepítési emlékműveket.

S végezetül szeretném még megkérdezni:

Volt-e valaki a hallgatóság közül kitelepítve?

Voltak-e rokonai kitelepítve?

Voltak-e ismerőseik kitelepítve?